

Türkiye’de İlahiyat Fakültelerinin Konumu ve Dini Bilginin Niteliği

Position of Divinity Faculties and Quality of Religious Knowledge in Turkey
16-18 Ekim 2009, Ankara

RABİYE ÇETİN

Arş. Gör., ANKARA Ü. İLAHİYAT FAKÜLTESİ

rgecedogan@gmail.com

Din olgusu, kültürün ve toplumsal hayatın en önemli öğelerinden biridir. Modern dünyada dinsel inançların, birey ve toplum üzerinde son derece etkili olduğu bilinmektedir. Uluslararası konjontüre paralel olarak din konusu, Türkiye’nin Avrupa Birliği’ne giriş sürecinde giderek daha da önem arz etmektedir. Bu noktada gelenek ile modernite arasındaki ilişki ve dinsel çoğulculuk yoğun bir şekilde tartışılmaya başlanmıştır. Bu durum, din eğitimi ve öğretimi açısından İlahiyat Fakültelerini daha da öne çıkarmıştır. Ülkemizde İlahiyat Fakülteleri, din olgusunun kuramsal, kurumsal ve kültürel boyutlarıyla ele alındığı bilimsel ortamlardır. Üniversite eğitimi içinde İlahiyat Fakültelerinin yeri ve önemi, buralarda üretilen dini bilginin niteliği ve İlahiyat Fakültelerinin toplumsal işlevini tartışmak bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu bağlamda İlahiyat Fakültelerinin tarihsel, metodolojik ve sosyolojik açılardan ayrıntılı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir.

Ülkemizde dini bilgi üretmek ve din öğretimi yapmak amacıyla kurulan fakültelerin ilki Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesidir. Türkiye Cumhuriyeti’nin ilk İlahiyat Fakültesi olan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 4 Haziran 1949’da Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde alınan bir kararla açıldı. Aynı kararla fakültede okutulacak dersler belirlendiği gibi öğretim elemanı ihtiyacını karşılamaya yönelik kararlar da alındı. Fakültenin açılma sebebi toplumsal bir ihtiyacı karşılamaya yönelikti. Din alanında bilimsel eğitim verilmediğinden dinin anlaşılması ve yaşanmasına yönelik ciddi problemler oluşmuştu. Bu problemlerin aşılması, dini bilen ve öğretebilecek insanların

yetiştirilmesi amacıyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Ekim 1949'da kapılarını öğrencilere açtı.

1949'da kurulan Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi 60 yıldır kuruluş amacına uygun olarak bilimsel dini bilgi üretmekte ve ürettiği bu bilgiyi paylaşmaktadır. Bu paylaşımı değerlendirmek ve kuruluşunun 60. yılını kutlamak amacıyla Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, yukarıda adı geçen sempozyumu düzenledi. Türkiye'nin alanında öncü kurumu durumundaki Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi dinin bilimsel bir platformda öğretilmesine hizmet etmiştir. Fakültemiz bu sempozyumla, kuruluş sürecini araştırmak, İlahiyat eğitim ve öğretiminin felsefesini, bu felsefeyi gerçekleştirecek müfredatı tartışmak ve geçirdiği süreci dikkate alarak öz-eleştiriye bulunmayı amaçlamıştır.

Sempozyum 18 Ekim Cuma günü saat 9:00'da sempozyum düzenleme kurulu adına Prof. Dr. Şaban Ali Düzgün'ün açış konuşmaları ile başladı. Ardın Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Nesimi Yazıcı, Ankara Üniversitesi Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Argun Karacabey ve Devlet Eski Bakanı ve saygıdeğer hocamız Prof. Dr. Mustafa Sait Yazıcıoğlu'nun konuşmaları ile sempozyum açılış programı tamamlandı.

Sempozyumda bildiriler; "İlahiyat Öğretiminin Gelişim Süreci", "İlahiyat Öğretiminin Tarihten Günümüze Felsefesi"; "Farklı İlahiyat Öğretimi Tecrübeleri"; "Türkiye'de İlahiyat Öğretimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri" başlıklarını taşıyan dört oturum çerçevesinde sunuldu.

Prof. Dr. Hüseyin Atay'ın başkanlığını yaptığı birinci oturumda, ilk olarak İlahiyat Fakültesi'nden önce din eğitimi veren kurumların durumu ve bu kurumların müfredatlarına ilişkin yenileştirme çalışmaları ele alındı. Bu bağlamda Doç. Dr. Altaş ve Ar. Gör. Yürük tarafından, Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye Medreselerinin ve günümüz İlahiyat Fakültelerinin program ve amaçları açısından karşılaştırılması yapıldı. Söz konusu medreselerin ciddi bir ıslahat çabasının sonucu olduğu ve özellikle Temel İslam Bilimleri'nin eğitim ve öğretiminde bu tarihi tecrübeden yararlanılması gerektiği ifade edildi. Ayrıca tebliğde söz konusu medreselerin daha önceki medreselerdeki uygulamanın aksine fıkıh öğretimi merkezinde çalışmadığına, fıkıhın da derslerden bir ders haline getirildiğine değinildi. Ardından Doç. Dr. Çetinkaya, Türkiye'nin ilk İlahiyat Fakültesi'nin başbakan Prof. Dr. Şemseddin Günaltay'ın girişimle-

riyle 1949’da gerçekleşen açılış sürecine ve bu süreçte Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde yapılan tartışmalara, fakültenin kuruluş felsefesine değindi. İlk oturumun son tebliğcisi olan Doç. Dr. Evkuran, “iyi İlahiyatçı nasıl yetişir” sorusuna verilecek cevabın bir bilgi sorunu değil bir zihniyet ve bakış açısı sorunu olduğu tespiti üzerinde durdu. Tebliğci, konuya ilişkin görüşleri bulunan ve eğitime başladıktan sonra, İlahiyat Fakültelerinin müfredatına ve hedeflerine yönelttikleri eleştiriler bağlamında Ali Fuat Başgil, Erol Güngör ve Nurettin Topçu’nun görüşlerini değerlendirdi.

İki bölümden oluşan ikinci oturumun ilk bölümünün başkanlığını Prof. Dr. Mehmet Bayraktar yaptı. Bu oturumda Prof. Dr. Düzgün din bilimlerine ait kavramların kendi içinde ve diğer bilimler içindeki yerine dair tartışmaya ve bu tartışmanın kökene değindi. Bu bağlamda ilimler tasnifinde temel alınan “ilim” ve “ulum” kavramları arasındaki farka işaret etti. Tebliğciye göre “ilim” tasnifi içine dahil edilen İlmü’l-Kelam ve İlmü’l-Fıkh gibi disiplinlerin normatif, “ulum” tasnifi altında değerlendirilen Ulumu’l-Hadis, Ulumu’l-Kur’an gibi ilimler deskriptif özellik taşımaktadır. Dolayısıyla “ulum” tasnifine dahil olan disiplinlerin, ilim alanına giren disiplinler için malzeme sağladığına işaret edildi. Bu bölümde son olarak Doç. Dr. Sait Reçber, Batıda ortaya çıkan ve gelişen “Din Bilimleri” kavramı ve bu kavramın temel perspektifi üzerinde durdu. Tebliğci, “Din Bilimleri” ile “Teoloji” arasındaki farka değinerek Batıda teolojiye yöneltilen eleştirilere yönelik değerlendirmelerde bulundu. Prof. Dr. Necati Öner’in oturum başkanlığını yaptığı ikinci oturumun ikinci bölümünde, Doç. Dr. Köz, özellikle İlahiyat ve Din bilimlerinin mantığı ve bu mantığın yerleştirilmesinde kurucu unsur olarak felsefenin işlevini ortaya koyarak, İlahiyat eğitiminde felsefenin eleştirel bilinci geliştirecek temel unsur olduğuna işaret etti. Bunun yanı sıra tebliğci, felsefenin bilgi bakımından değil felsefi düşünce bakımından kurucu unsur olması gerektiği üzerinde durdu. Bu oturumun son tebliğcisi Doç. Dr. F. Kerim Kazanç, İlahiyat alanında üretilen bilgi düzeyine ve bu düzeyin yükseltilmesine ilişkin süreçlere işaret etti. Bu bağlamda tebliğci, bilgi düzeyinin niteliğini yükseltecek süreçler olan bilgiyi üretme, denetleme ve karşılaştırma çabasına değindi.

İki bölümden oluşan üçüncü oturumun ilk bölümünün başkanlığını Prof. Dr. Mualla Selçuk, ikinci bölümün başkanlığını ise Prof. Dr. Hayri Kırbaşoğlu yaptı. Bu oturumda tebliğciler farklı İlahiyat öğretimi tecrübelerine değindi. Bu

bağlamda Orta Doğu ve Güney Asya, Bosna Hersek, Almanya, Türkiye, gelenek ve modern arasında kalan İran örneği üzerinden farklı İlahiyat öğretimi tecrübeleri değerlendirildi. Bu oturumda farklı İlahiyat öğretimine dair geçmiş, mevcut ve gelecek perspektifi üzerinde duruldu. Özellikle İlahiyat öğretiminin evrensel bir zemine taşınabilmesi, bu kurumlardan mezun olan öğrencilerin ve bu kurumlarda üretilen bilginin evrensel rekabet koşullarına uygun bir standardı yakalayabilmesinin imkanı, ayrıca farklı İlahiyat öğretimi tecrübelerinden faydalanabilmek amacıyla ilgili ülkelerden gelen uzmanlarca İlahiyat müfredatları ve hedefleri değerlendirildi. Bu oturumda özellikle Prof. Dr. Cemal Tosun, Türkiye ve Almanya'daki İlahiyat eğitiminin temel amaçlarına, bu amaçlara ulaşmak için kurulan akademik bölüm ve disiplinlere, İlahiyat eğitimi programlarına, bu programlar çerçevesinde okutulan derslere ve ders içeriklerine ilişkin değerlendirmelerde bulundu. Farklı tecrübelerin konu edinildiği bu oturumda Türkiye'deki İlahiyat öğretiminin de değerlendirilmesi, içinde bulunduğumuz mevcut durumun daha iyi anlaşılmasına katkı sağladı.

İki bölümden oluşan son oturumun birinci bölümüne Prof. Dr. İbrahim Çalışkan otumum başkanlığı yaptı. Bu oturumda ilk tebliğci Prof. Dr. Sönmez Kutlu İlahiyat öğretiminde bilimsellikten gelenekselciliğe kayan tutumlara, yöntem sorununa ve İlahiyat Fakültelerinde uzman yetiştirmeye yönelik bir eğitimin verilmemesine değindi. Ardından Doç. Dr. Mahmut Ay, kolektif bilinç ile bireysel bilinç arasındaki farktan hareketle, ilahiyatçıların bireysel bilince sahip olmasının gerekliliğine vurgu yaptı. Tebliğci, bu bağlamda İlahiyat öğretiminin bireysel bilinç yaratmaya yönelik başarı ya da başarısızlığına değindi. İlk bölümün son tebliğcisi Prof. Dr. Güler ise Türk modernleşme sürecine, bu sürecin din ile ilişkisinin niteliğine ve bu süreçte İlahiyat Fakültelerinin durumuna değindi. Prof. Dr. Ahmet Akbulut'un başkanlığını yaptığı son oturumun ikinci bölümünde Prof. Dr. Palabıyık, ilahiyatçıların, dinamiklerini kendi tarihinin derinliklerinde bulan bir yaklaşımla, değişimi kucaklayacak ve çağın ihtiyaçlarına cevap vermeyi sağlayacak bir eğitim anlayışıyla bilgi ve bilim üretmesinin zorunluluğunu ifade etti. Tebliğci, hedeflenen amaca ulaşabilmenin yollarına ve bu bağlamda karşılaşılan sorunlara değindi. Bu oturumda son olarak Prof. Dr. Onat, İlahiyat Fakülteleri müfredatında yapılan değişikliklere ve bu değişikliklerin yaratacağı sonuçlara ilişkin değerlendirmelerde bulundu. Tebliğci bu sorunların temelinde bir zihniyet sorunu bulun-

duğu ve düşünmeyi, eleştirmeyi, elde edilen verileri yorumlayarak problem çözme öne çıkarıcı tutumun göz ardı edildiği tespiti üzerinde durdu.

Sempozyumun genelinde Türkiye’de İlahiyat öğretiminin sorunları ve bu sorunlara ilişkin çözüm önerileri tartışıldı. Özellikle Türkiye’de İlahiyat Fakültelerinin tarihsel süreç içerisinde akademik birikimine yönelttiği özelleştirmeler ve bu eleştirilerden hareketle İlahiyat öğretiminin gelecek perspektifinin oluşturulmasına sağlayacağı katkı bakımından sempozyumun önemli bir amaca hizmet ettiği söylenebilir. Sempozyum dili Türkçe ve İngilizcedir. Programda sunulan tebliğler açık müzakere usulüyle müzakere edildi. Sempozyumun bütün oturumları DVD formatında kaydedildi ve arzu edenlerin kullanımına sunuldu. Tebliğler de en kısa sürede kitaplaştırılarak basılacaktır.

Ek: Sempozyumda Sunulan Tebliğler

- Doç. Dr. Nurullah ALTAŞ-Arş. Gör. Tuğrul YÜRÜK- Darü’l-Hilafeti’l-Aliye Medreseleri ve Günümüz İlahiyat Fakültelerinin Program ve Amaçları Açısından Karşılaştırılması/Madrasas of Dar al-Hilafa al-Aliyya: A Comparison The Curriculum and Aims of Today’s Theology Faculties
- Doç. Dr. Bayram Ali ÇETİNKAYA - Darulfünundan Sonra İlk İlahiyat Fakültesinin Şemseddin Günaltay’ın Katkılarıyla Açılış Süreci/ The Opening Process of First Theology Faculty After Dar ül-Funun with the Contribution of Şemseddin Günaltay
- Doç. Dr. Mehmet EVKURAN - Yüksek Din Öğretimi ve Dini Kurumsallaşmanın Yakın Tarihi- Geçmişten Geleceğe Türkiye’de Diyanet ve İlahiyat Olgusu/ Higher Religious Education and Recent History of Religious Institutionalization-Divinity Faculties and Diyanah from Past to the Future
- Prof. Ebrahim MOOSA - Bir Düşünce Tarzı Olarak Gelenek: İslam Hakikati’nin Tarihleri ve Ağları/ Tradition as Thought Style: Histories and Networks of Islamic Thruth
- Prof. Dr. Şaban Ali DÜZGÜN- İlahiyat ve Din Bilimlerinin Bilimler Hiyerarşisinde Konumlandırmanın İmkânı/ Positioning Theology and Religious Science Within the Hierarchy of Sciences
- Doç. Dr. Sait REÇBER - İlahiyat ve Din Bilimlerinin Mantığı Üzerine/ On the Logic of Theology and Religious Studies

- Doç. Dr. İsmail KÖZ - İlahiyat Öğretiminde Kurucu Unsur Olarak Felsefe/ Philosophy As a Foundational Element in Theological Education
- Doç. Dr. Fethi Kerim KAZANÇ- İlahiyat Alanında Dinsel Bilgi Düzeyinin Niteliği: Üretme, Denetleme, Karşılaştırma ve Yükseltme Çabası/ The Quality of Religious Knowledge in Divinity Faculties: Producing, Inspecting, Comparing and Highlighting Religious Knowledge
- Muhammad Q. ZAMAN - Orta Doğu ve Güney Asya'da İlahiyat Eğitimi Yeniden Düşünmek/ Rethinking Religious Education in South Asia and in the Middle East
- Dr. Muhammad Jafer ELMİ- Reform ve Gelenek Arasında: Devrim Sonrası Kum Havzası Müfredatı/ Between Tradition and Reform: Hawza Qum's Curricula in Post Islamic Revolution
- Dr. Zuhdija HASANOVIÇ - Bosna Hersek'te Yüksek İslam Eğitimi Müfredatı/ Curriculum of High Islamic Education in Bosnia and Herzegovina
- Prof. Dr. Cemal TOSUN - Almanya ve Türkiye'de İlahiyat Eğitimi/ Theological Education in Turkey and Germany
- Prof. Dr. Sönmez KUTLU - İlahiyat Öğretiminde Zihniyet Sorunu: Bilimsellikten Gelenekselciliğe Savrulma/ Mentality Problems in Theological Education: Hurling From Science Approach into Traditionalism
- Prof. Dr. İlhami GÜLER - Türk Devrini/Modernleşmesi ve İlahiyat Fakülteleri/ Turkish Revolution/Modernization and Divinity Faculties
- Doç. Dr. Mahmut AY - İlahiyat Eğitiminin Bireysel Bilinç Yaratma Potansiyeli/ Theological Education and Its Capability of Creating Individual Consciousness
- Prof. Dr. Hanefi PALABIYIK- Bilim Geleneğimizde Problemler ve Yeni Arayışlar/ Problems and New Queries in Our Science Tradition
- Prof. Dr. Hasan ONAT- İlahiyat Müfredatındaki Değişikliklere İlişkin Bir Değerlendirme/ An Evaluation on Recent Changes in Divinity Faculties' Curricula